

Slutrapport - deltagande i symposiet *Divine Interventions – Challenges in the conservation of wooden religious art objects*, 10-12 april 2024, Amsterdam

Elise Andersson, Nationalmuseum

I april 2024 arrangerade Stichting Ebenist det 16de internationella symposiet för trä och möbelkonservering i Amsterdam. Årets tema *Divine Interventions- Challenges In The Conservation Of Wooden Religious Art Objects* samlade ca. 150 deltagare från 20 olika länder och en blandad skara professionella inom kulturarvssektorn; trä-och möbelkonservatorer, lärare inom konservering, målerikonservatorer, intendent m.fl.

Organisatören hade vid anmälan frågat om deltagarna ville dela namn och kontaktuppgifter och det verkar de flesta ha svarat ja på, för deltagarlista man fick var ganska lång. Mycket bra då det är lättare att i efterhand kolla upp nya bekanskap för vidare kontakt.

Symposiet inleddes med studiebesök under ankomststadegens eftermiddag. Det ena gick till den relativt nya magasinsbyggnaden Collectie Centrum Nederland (CCNL) som delas mellan Rijksmuseum, Palais Het Loo, Netherlands Open Air Museum och Cultural Heritage Agency of the Netherlands som ansvarar för statssamlingarna. Det andra studiebesöket gick till den portugisiska synagogan i Amsterdam.

Eftersom jag har jobbat på Rijksmuseum och redan varit en del på CCNL så valde jag att besöka den portugisiska synagogan, också för att många av min före detta kollegor har utfört en del av konserveringen/restaureringen där.

Jag vill dock verkligen rekommendera ett besök till CCNL om ni reser till Nederländerna, det är en intressant magasinsbyggnad. Mer information finns till exempel [här](#), eller lyssna på Riksantikvarieämbetets samlingsforum samtal – magasin med Bart Ankersmit och Marc Stappers, ([länk till föredraget på youtube](#)).

Den portugisiska synagogan ligger i mitten av de judiska kvarteren centralt i östa delen av Amsterdam. När synagogan färdigställdes 1675, var det världens största. Interiören är i princip helt bevarad i original och är av högt kulturhistoriskt värde. Synagogan är fortfarande i bruk som en plats för tillbedjan för det portugisisk-israeliska samfundet. Det finns ingen värme eller elektricitet i synagogan, den lysas upp av hundratals stearinljus. Interiören var i stort behov av konservering och restaurering och man tog sikte på att genomföra detta projekt inför 350-års jubiléet 2025.

Projektet startades 2017 och leddes av arkitekt Frederik Franken, specialiserad på historiska byggnader. Arbetet utfördes av ca. 30 konservatorer specialiserade på trä, metall och gyllenläder.

På grund av att synagogan inte är uppvärmd utförde man inget arbete vintertid då kylan är problematisk både för material och människorna.

Allt trä och metall restaurerades, till exempel alla bänkar (en halv kilometer!), med lådor som var låsta. Där hittades bland annat gamla sportshorts, öflaskor och en tidning från 1911.

Ett av de större projekten var restaureringen av den imponerande Aron Hakodesh. Ytorna rengjordes, löst faner limmandes, bortfall kompletterades och allt fick ett nytt lager med vax. Alla gångjärn, lås och nycklar gick igenom ortentligt för att kunna fortsätta användas och samtidigt bevaras. På insidan där torarullarna förvaras finns fantastisk vackert och mycket

speciellt gyllenläder med *wool flock* som också har konserverats. Under konserveringen hittade man hittills okända mycket välbevarade tapetfragmenten från 1700-talet.

1. Aron Hakodesh i den portugisiska synagogan i Amsterdam under restaurering. Foto Netty Wenderich.

2. Aron Hakodesh i den portugisiska synagogan i Amsterdam efter restaurering. Foto Elise Andersson.

Ljuskrönorna förseddes med en propp i metall i hållarna med en spets (bild 3) på för att underlätta att sätta i ljusen rakt så att man minskar mängden stearin som hamnar på ljuskronan. Man har också tillverkat små glaskragar (bild 4) som sitter högst upp på ljusen för att ytterligare förhindra att stearin rinner ner på ljuskronan och de ger även längre brinntid för ljusen – smart!

3. Spets i ljushållarna för att hålla ljusen raka.
Foto: Netty Wenderich.

4. Krage i glas för att minska stearinspill på ljuskronan. Foto: Netty Wenderich.

I samband med projektet har man tillsammans med specialister i färgundersökningar, The Cultural Heritage Agency of the Netherlands och Rijksmuseum gjort flertalet olika materialtekniska analyser för att identifiera de olika material som finns i interiörens olika delar. Resultaten av dessa delades inte under besöket, men det kommer säkerligen rapporter eller publikationer om detta framöver.

Själva symposiet hölls i en för temat mycket passande lokal – De Duif, en neoklassicismisk kyrka från 1858 belägen längs en av kanalerna i centrala Amsterdam.

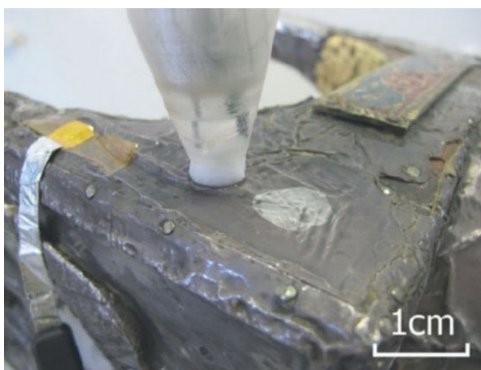

5. Stichting Ebenist ordförande Tirza Mol i De Duif. Foto: Aspasia Kopsida.

Symposiet inleddes av Alex Owen från British museum som genom sin presentation "Engaging religious artefacts: community collaboration case studies in the organic materials studio of the British Museum" delade tankar kring att involvera och/eller ha kontakt med religiösa grupper i samband med konservering av religiösa föremål genom erfarenheter från projekt på British museum. Detta har jag själv ingen erfarenhet av och var mycket tänkvärdt. På samma tema var Sofie Dierickx, Royal Museum for Central Africa, Belgien och Lili Boros, master student Université Libre de Bruxelles, Belgien, presentation "Weighing knowledge and respect: the opportunities and pitfalls of researching Congolese heritage objects" där de berättade om kontakt med små lokala grupper av invånare i Kongo för fördjupad kunskap och etiska frågor kring föremål i deras samlingar som är skapade av och för dessa grupper men som nu finns i en museisamling att skåda för alla. Davison Chiwara och Dana Moffet från Smithsonian National Museum of Africa Art berättade om samarbete kring konservering av heliga föremål mellan museer i "the global north" och "the global south" genom ett specialriktat projekt "African Museology Project" ett samarbete mellan Smithsonian och flertalet museer och intuitioner i Afrika. Föreläsningarna behandlade komplicerade etiska frågor och doskission kring olika sätt att tänka och resonera i dessa frågor.

Tre föreläsningar gav fördjupad information om restaureringen av den portugisiska synagogan där vi fick mer detaljer och se bilder från restaureringen och där olika utmaningar under projektet delades.

Pierre Boesiger, Musée d'Art et d'Histoire de Genève och Romain Jeanneret, Abbaye de St. Maurice d'Agaune, presenterade undersökning och konservering av en värdefull relik i klostret St-Maurice (Valais-Schweiz). I samband med detta projekt utvecklade Conservation Research Unit vid University of Applied Sciences and Arts of Western Switzerland Arc en ny elektrolytisk penna, kallad Pleco, som kan användas för att lokalt rengöra silver. Spetsen på pennan har en elektrolytisk cell omsluten av en mikroporös skumplatta som är impregnerad med en elektrolyt. Elektrolyten förnyas ständigt av membranpumpar. Pennan är lite roligt namngiven efter fisken *Hypostomus plecostomus*, som rengör insidan på akvarium.

6. Pleco pennan "in action". © Atelier de l'Abbaye de Saint-Maurice.

Möbelkonservator Maurice Steemers berättade om ett storskaligt restaurering/konserveringsprojekt av det 700m² bemålade tunnvalvet från 1518, som avbildar passionshistorien, i den stora kyrkan i Naarden, Nederländerna. Oktober 2020 till januari 2021 gjorde ett team på fyra konservatorer undersökningar för att bedöma takets tillstånd inför konservering. Då identifierade man bland annat flagnande färgskikt och störande vita

fläckar. Vid den senaste restaureringen på 60-talet har man tyvärr valt att inte använda originalfästpunkterna utan i stället tillfört nya och många fler, vilket har orsakat en del problem i konstruktionen. Man hittade även många målade signaturer och årtal från personer som under årens lopp har jobbat med taket på något sätt. Efter undersökningen har man under en månad gjort en provrestaurering av en del för att identifiera de bäst lämpade metoderna. För att kartlägga skadorna gjordes en digital skadekartering men användning av Metigo MAP av det tyska företaget Fokus GmbH. Programmet kan göra beräkningar vilket gör att man kan beräkna exakt hur mycket en viss typ av skada täcker ytan. Man uppskattar att projektet kommer ta flera år och kommer kosta ca 2 miljoner euro. För att kunna finansiera projektet frågar man efter donationer från allmänheten och säljer biljetter till besökare för att få komma upp på byggställningarna och beskåda det magnifika taket på nära håll.

7. Del av valvet, i den stora kyrkan i Naarden, föreställande Jonas och valen, med de störande vita fläckarna uppe till höger. Foto: Julia van Velzen.

Under symposiet presenterades även ett antal posters, del genom en kort presentation, 5-10 min, samt upphängda posters i lokalen. Abigail Tudor, student på West Dean Collage of Arts and Conservation, UK, presenterade en undersökning av användning av Lascaux 498HV och 303HV för att göra fyllningar i trä. Testerna baserades på svaren från en enkätundersökning vad konservatorer anser vara de viktigaste egenskaperna för ett fyllnadsmaterial, där egenskaperna "lätt att jobba med", "reversibel", "flexibel", Bra

färgmatchning” och ”svagare än original material” fick flest röster. Resultatet visade att Lascaux 498HV med 40% krita och pigment formar en flexibel film som är reversibel och tillräckligt flexibel att följa träets rörelser.

Ett axplock av de totalt 24 presentationerna på symposiet. Proceedings från konferensen kommer kunna köpas eller laddas ner som PDF från organisatörens, Stichting Ebenist, hemsida: <https://ebenist.org/proceedings/>.

8. Mingel under fikat. Foto: Aspasia Kopsida.

Ett stort tack för resebidraget från Märtha, Gunnar och Arvid Bothéns stiftelse. Det var ett mycket trevlig, inspirerande och lärorikt symposium och jag är väldigt tacksam för bidraget som gjorde mitt deltagande möjligt.

Med vänliga hälsningar från Elise Andersson

9. Vy över förväntansfulla deltagare inför nästa presentation. Foto: Aspasia Kopsida.